

İDXAL MALLARININ BAZAR DƏYƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ METODOLOGIYA

İdxal mallarının “real bazar dəyəri”nin müəyyən edilməsi üçün ən düzgün çərçivə, IVS-in bazar dəyəri anlayışını əsas götürən, eyni zamanda idxalın hüquqi-kalkulyativ tərəfini ayrıca yoxlayan iqtisadi metodoloji yanaşmadır.

Yəni bir tərəfdən malların qiymətləndirmə tarixində müvafiq bazarda hansı qiymətə mübadilə oluna bilməsi araşdırılır, digər tərəfdən isə təqdim edilən idxal sənədləri, idxalın təsdiqinə dair keçidlər və analoji idxal məlumatları ilə alış dəyərinin, gömrük elementlərinin və logistika xərclərinin doğruluğu yoxlanılır.

IVS-in hazırkı nəşri 31 yanvar 2025-dən qüvvəyə minib. Bu nəşr yeddi ümumi standartı və səkkiz aktiv-üzrə standartı ehtiva edir, o cümlədən məlumat və girişlər, model seçimi və hesabatlaşdırma sahələrində yenilənmiş tələblər qoyur. Mallar satış üçün saxlanılırsa, iqtisadi məntiq baxımından inventar yanaşmasına, istifadə üçün alınarsa, “inventar” (ehtiyat/mal-material ehtiyatı) məntiqinə daha çox yaxınlaşır.

Əsas prinsip budur ki, idxal üzrə faktiki alış dəyəri və ya gömrük dəyəri avtomatik olaraq bazar dəyəri demək deyil. IVS-ə görə bazar dəyəri qiymətləndirmə tarixində, normal marketinq şəraitində, məlumatlı və məcburiyyətsiz tərəflər arasında baş verə biləcək hipotetik mübadilə qiymətidir.

Buna görə idxal dəyəri xərc yanaşmasının və məlumat verifikasiyasının əsas sübutudur, lakin yekun bazar dəyəri, mümkün olduqda, satış müqayisələri və analoji bazar əməliyyatları ilə də test edilməlidir. Etibarlı, yoxlanıla bilən və aktual satış məlumatı olduqda bazar yanaşması adətən əsas yanaşma olur, xərc yanaşması güclü “reallıq testi”dir, gəlir yanaşması isə yalnız malların resale gəliri və marjalarının kifayət qədər müşahidə olunan olduğu hallarda ciddi çəki almalıdır.

IVS 2025 məlumatın keyfiyyəti, peşəkar skeptisizm, sənədləşdirmə, keyfiyyətə nəzarət və hesabatın minimum məzmununu xüsusi vurğulayır və istifadəçi tərəfindən təqdim edilən IVS 100/106 materialı da bu strukturu praktik şəkildə təsdiqləyir.

Tətbiq sahəsi, məqsəd və dəyər bazası

Bu metodologiya, sifarişçi tərəfindən təqdim edilən idxal sənədləri, idxalı təsdiq edən keçidlər, analoji idxal keçidləri və satış müqayisələri əsasında, qiymətləndirmə tarixində malların bazar dəyərinin müəyyən edilməsi üçün uyğundur. O, xüsusən aşağıdakı hallara yararlıdır: girov və təminat qiymətləndirilməsi, mübahisə və arbitraj, vergi və hesablaşma məqsədləri, korporativ hesabatlandırma, ortaqdan-ortaq transfer/təhvil, aktivlərin satışı və ya daxili idarəetmə qərarları. Mallar satış üçün saxlanılırsa inventar xarakteri, istifadə üçün saxlanılırsa ehtiyat/mal-material ehtiyatı xarakteri ayrıca qeyd olunmalı və seçilən yanaşmanın səbəbi açıq yazılmalıdır. Bu hesabat baxımından ən vacib terminoloji fərqləndirmə aşağıdakı kimidir:

Termin	İşçi tərif	Metodoloji nəticə
Bazar dəyəri	Qiymətləndirmə tarixində, düzgün marketinqdən sonra, əlaqəsiz və məlumatlı tərəflər arasında baş verə biləcək ehtimal olunan bazar qiyməti	Əsas dəyər bazası kimi qəbul olunur
Ədalətli dəyər	Ölçmə tarixində bazar iştirakçıları arasında nizamlı əməliyyatda aktivin satışı və ya öhdəliyin köçürülməsi üzrə çıxış qiyməti	Yalnız maliyyə hesabatı və ya ayrıca normativ tapşırıq varsa seçilir
Gömrük dəyəri	İdxal üçün transaction value və ona qanunla tələb olunan əlavələr/çıxılmalar əsasında hesablanan dəyər	Yekun bazar dəyəri deyil; import-side yoxlama və xərc bazası üçün giriş göstəricisidir

Bu fərqləndirmə IVS-in bazar dəyəri anlayışına, IFRS Fondu (Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarının hazırlanmasını və inkişafını həyata keçirən beynəlxalq qeyri-kommersiya təşkilatı) tərəfindən yayımlanan IFRS 13 üzrə ədalətli dəyər anlayışına və gömrük dəyərinin ayrıca hüquqi funksiya daşdığı beynəlxalq gömrük qiymətləndirmə məntiqinə əsaslanır.

“Real bazar dəyəri” termini bu metodologiyada, ayrıca başqa əsas seçilmədikcə, bazar dəyəri kimi şərh edilir. Əgər satıcı təzyiqlik altındadırsa, satış pəncərəsi qısdırsa və ya mallar ləğvətmə şəraitində realizə olunursa, bu artıq normal bazar dəyəri deyil, “nizamli ləğvətmə” və ya “məcburi satış” kontekstinə keçə bilər və hesabat bunu ayrıca açıqlamalıdır. Bundan başqa, bazar dəyəri zaman-spesifikdir; buna görə bütün idxal və satış sübutları vahid qiymətləndirmə tarixinə normallaşdırılmalıdır.

Hüquqi və standart əsas

Bu metodologiyanın əsas beynəlxalq çərçivəsi, İVSC tərəfindən yayımlanan IVS-dir. Hazırkı IVS strukturu qiymətləndirmə tapşırığının işin həcmi, dəyər bazası, yanaşmalar, məlumat və girişlər, model seçimi, sənədləşdirmə və hesabatlaşdırma tələblərini bir sistem kimi qurur. Xüsusilə bu tapşırıq üçün IVS 101 İşin Əhatə Dairəsi, IVS 102 Qiymətləndirmə Bazaları, IVS 103 Qiymətləndirmə Yanaşmaları, IVS 104 Məlumatlar və Giriş Parametrləri, IVS 105 Qiymətləndirmə Modelləri və IVS 106 Sənədləşmə və Hesabatlıq praktiki əhəmiyyət daşıyır. IVS özü də vurğulayır ki, qiymətləndirici tapşırığın məqsədinə uyğun dəyər bazasını seçməli, IVS-dən kənar dəyər bazası tətbiq edilirsə həmin tərifin düzgün və aktual mənbəyini göstərməlidir.

Hesabat strukturu baxımından IVS 2025 məlumatların keyfiyyəti, sənədləşmə və hesabatda minimum məzmunun göstərilməsini tələb edir: məqsəd və işin həcmi, sifarişçi və istifadəçilər, aktivin dəqiq təsviri, dəyər bazası, qiymətləndirmə tarixi, istifadə olunan yanaşmalar və metodlar, mühüm ehtimallar, məhdudiyətlər, əsas giriş məlumatları, əsaslandırılmış nəticə və IVS-ə uyğunluq bəyanatı. İstifadəçi tərəfindən təqdim olunan IVS 100/106 təqdimatı da eyni məntiqi praktik hesabat strukturu kimi ortaya qoyur.

Məlumat mənbələri, yoxlama və etibarlılıq

IVS 2025 məlumat və girişlər bölməsində qiymətləndiricidən qiymətləndirmə məqsədinə uyğun və bazarda müşahidə edilə bilən məlumatdan maksimum istifadə etməyi, məlumatı dəqiqlik, tamlıq, aktuallıq və şəffaflıq baxımından qiymətləndirməyi, həmçinin peşəkar mühakimə və peşəkar skeptisizm tətbiq etməyi tələb edir. Bu səbəbdən, istifadəçidən alınan hər bir link və sənəd yalnız “mövcud məlumat” kimi deyil, ayrıca müşahidə edilə bilmə dərəcəsi kimi işlənməlidir. İdxal tərəfdə təqdim olunan linklər iki qrupa ayrılmalıdır:

- birincisi, mövzu malın idxalını təsdiq edən linklər;
- ikincisi, analogi idxal müqayisələri.

Hər link üzrə minimum çıxarılmalı sahələr bunlardır: məhsul adı, marka/model/SKU, texniki spesifikasiya, HS kodu varsa onun qeydiyyatı, satıcı/ixracatçı və alıcı/idxalatçı, ölkə və mənşə, miqdar, vahid qiymət, valyuta, daşınma xərclərinin və ya qiymət bazası, yükdaşıma və sığorta elementləri, gömrük rəsmiləşdirilməsi xidməti, ödəmə statusu, idxal və ya ixrac tarixi, zamanət/komplektasiya, lot ölçüsü, foto və serial məlumatları. Gömrük qiymətləndirməsinin beynəlxalq məntiqi alqı-satqı dəyərini əsas götürür, sonra əməliyyat dəyərinin tətbiqi mümkün olmadıqda qiymətləndirmə ardıcıl olaraq eyni malların dəyəri, analogi malların dəyəri, çıxılma dəyəri və hesablanmış dəyər metodları üzrə aparılır. Bu səbəbdən idxal tərəfi üzrə sübutların iyerarxiyası da analogi qaydada qurulmalıdır. Eyni istehsalçı, eyni mənşə ölkəsi, eyni və ya kommersion baxımından əvəzlənə bilən model, eyni ticarət səviyyəsi və yaxın tarixli idxal məlumatı daha yüksək sübut gücünə malik olur. Əlaqəli tərəf əməliyyatları, satıcıya sonrakı resale gəlirinin axması və tam sənədləşdirilməmiş əlavələr isə ehtiyatla qiymətləndirilməlidir.

Satış tərəfdə təqdim olunan linklər də ayrıca təsnif edilməlidir: faktiki satış, reklam/elan qiyməti, bazar vitrini qiyməti, aukcion nəticəsi, distribyutor və ya pərakəndə satış platforması qiyməti. Burada əsas vəzifə pərakəndə və topdansatış səviyyələrini düzgün ayırd etmək, vergi daxil/xaric bazanı, zamanət və servis öhdəliklərini, məhsulun vəziyyətini, satışın tarixi ilə qiymətləndirmə tarixi arasındakı fərqi və real satış olub-olmadığını ayırmaqdır. IVS-ə görə bazar dəyəri düzgün marketinqdən sonra qiymətləndirmə tarixində formalaşan qiymət olduğundan, köhnəlmiş elanlar, süni endirim kampaniyaları, komplekt satış paketləri və bonus təklifləri, xüsusi maliyyələşmə şərtləri və yalnız konkret alıcıya xas güzəştlər bazar göstəricisi kimi mexaniki qəbul edilməməlidir. Əgər yalnız elan qiymətləri mövcuddursa, “elan qiyməti - ehtimal olunan əməliyyat qiyməti” düzəlişi ayrıca əsaslandırılmalıdır.

Praktiki etibarlılıq şkalası aşağıdakı kimi qurula bilər:

Səviyyə	Məlumat nümunəsi	İstifadə statusu
A	gömrük bəyannaməsi, kommersiya hesab-fakturası (invoys) və ödənişi təsdiq edən sənədlər, daşıma sənədi və məhsul identifikasiyası bir-biri ilə tam uyğunlaşır	Əsas sübut
B	Birinci tərəf kommersiya sənədləri və ya rəsmi platforma məlumatı var, amma bəzi detallar natamamdır	Güclü köməkçi sübut
C	İzləri sürülə bilən elektron ticarət platforması və ya distribyutor satış elanları və ya qiymət təklifi var	Düzəliş və aşağı çəki ilə istifadə
D	mənbəyi təsdiqlənməyən paylaşım, ekran görüntüsü, identifikasiya olunmayan siyahı və etibarsız keçid	Yalnız arxa plan məlumatı və ya istisna

Bu şkalanı daha rəsmi etmək üçün hər mənbəyə 1–5 bal üzrə dörd əsas atribut verilə bilər: dəqiqlik, tamlıq, aktuallıq, şəffaflıq, əlavə olaraq oxşarlıq və yoxlanıla bilmə ayrıca faktor kimi daxil edilə bilər. IVS 2025 məhz bu atributları məlumat keyfiyyətinin nüvəsi kimi təqdim edir. Praktik qayda olaraq, 3 baldan aşağı olan müqayisələr yekun dəyərin əsas dayaq nöqtəsi kimi deyil, yalnız arxa plan və ya həssaslıq testi üçün saxlanmalıdır.

Texniki cəhətdən mürəkkəb mallar üzrə ayrıca sektoral ekspert, gömrük brokeri və ya texniki mütəxəssis cəlb etməsi mümkündür, lakin belə istifadə işin həcmində razılaşdırılmalı və hesabatda açıqlanmalıdır. Eyni zamanda, idxal sənədləri və qiymət məlumatları çox vaxt kommersiya baxımından məxfi olur və işçi sənədlərdə tam saxlanılmalı, açıq hesabatda isə lazım gəldikdə redaksiya olunmalıdır.

Məlumatların toplanması və normallaşdırılması

Bütün linklər və sənədlər üzrə ayrıca Sübut Reyestri tərtib edilir. Reyestrə hər bir mənbənin URL-i, əldə edilmə tarixi və saati, mənbə növü, məhsul identifikasiyası, qiymət bazası, valyuta, vergi statusu, miqdar, ticarət səviyyəsi, malların vəziyyəti, zəmanət və təchizat şərtləri qeyd olunur. Onlayn mənbələr dəyişkən olduğundan, bütün uyğun səhifələr ekran görüntüsü və ya PDF ixracı formasında işçi fayla əlavə olunur.

İdxal məlumatları aşağıdakı minimum uyğunluq yoxlamalarından keçirilir: faktiki sübutu, müqavilə/invoice uyğunluğu, ödəniş izləri, daşıma və sığorta elementləri, qablaşdırma və terminal xidmətləri, broker və gömrük xərcləri, idxal rüsumları və bərpa edilə bilməyən vergilər, valyuta məzənnəsi, əlaqəli tərəf riski, habelə analoji idxallar üzrə eyni model, eyni və ya bənzər mal, eyni mənşə ölkəsi, eyni ticarət səviyyəsi və yaxın tarix. Satış müqayisələri üzrə isə pərakəndə və topdansatış səviyyələri arasındakı fərq, elan vs faktiki əməliyyat, qiymətin vergi daxil/xaric statusu, malların vəziyyəti, yaş, zəmanət, marketability, likvidlik və lokasiya təsirləri normallaşdırılır.

Tətbiq olunan yanaşmalar və düsturlar

Bu qiymətləndirmədə üç yanaşma nəzərdən keçirilir: bazar yanaşması, gəlir yanaşması və xərc yanaşması. Etibarlı, aktual və yoxlanıla bilən satış və ya analoji idxal məlumatı olduqda bazar yanaşması əsas indikator sayılır. Xərc yanaşması, bazar iştirakçısının eyni faydalılığa malik mal üçün zəruri əldə etmə xərclərindən artıq ödəməyəcəyi prinsipi üzərində qurulur və bu, idxal malları üzrə xüsusilə çatdırılmış dəyər və əvəzəmə dəyəri bazasında aparılan qiymətləndirmələr üçün əhəmiyyətlidir. Gəlir yanaşması isə malların təkrar satışı nəticəsində əldə edilən gəlir, dövretmə sürəti və normal bazar iştirakçısı marjası kifayət qədər müşahidə olunan olduqda tətbiq edilir. Yanaşmalar arasında ciddi fərq yarandıqda sadəcə orta çəki tətbiq edilmir, əvvəlcə fərqlənən səbəbi araşdırılır.

1. Landed Cost (Gətirilmə Xərci) Düsturu

Xərc yanaşmasının və idxal tərəfli yoxlamanın əsasını təşkil edir. Bu düstur malın anbarda hazır vəziyyətə gələnə qədərki bütün xərclərini cəmləyir ^{1, 2}:

$$LC = X + F + I + CB + D + T_{nr} + LT \pm FX_{imp \rightarrow val} \pm TAP$$

- X : İdxal üzrə faktiki alış dəyəri (Invoice value) ³.
- F : Freight (Beynəlxalq nəqliyyat xərcləri) ¹.
- I : Insurance (Sığorta) ¹.
- CB : Customs brokerage (Gömrük brokerliyi və handling) ¹.
- D : İdxal rüsumları ¹.
- T_{nr} : Bərpa edilməyən vergilər (məsələn, əvəzləşdirilməyən ƏDV) ¹.
- LT : Daxili logistika və terminal xərcləri ¹.
- $FX_{imp \rightarrow val}$: Valyuta məzənnəsi üzrə normallaşdırma ¹.
- TAP : Qiymətləndirmə tarixinə qədər vaxt düzəlişi ¹.

2. Bazar Yanaşması (Market Approach) üzrə Hesablama

Bu yanaşmada müqayisə edilən hər bir malın qiyməti (P_i) müəyyən düzəliş amilləri ilə çarpılaraq bazar şərtlərinə uyğunlaşdırılır ^{1, 4}:

$$P_{adj,i} = P_i \times (1 + a_{cond}) \times (1 + a_{age}) \times (1 + a_{model}) \times (1 + a_{warr}) \times (1 + a_{trade}) \times (1 + a_{market}) \times (1 + a_{liq}) \times (1 + a_{fx}) \times (1 + a_{time})$$

Düzəliş amillərinin mənası:

- a_{cond} : Fiziki vəziyyət (yeni, işlənmiş, zədəli) ⁴.
- a_{age} : Yaş və texnoloji köhnəlmə ⁴.
- a_{model} : Model və spesifikasiya fərqi ⁴.
- a_{warr} : Zəmanət və servis şərtləri ⁴.
- a_{trade} : Ticarət səviyyəsi (pərakəndə vs topdansatış) ⁴.
- a_{market} : Marketability (satıla bilmə qabiliyyəti) ⁴.
- a_{liq} : Likvidlik endirimi ⁴.
- a_{fx} : Valyuta fərqi ⁴.
- a_{time} : Vaxt düzəlişi (satış tarixi vs qiymətləndirmə tarixi) ⁴.

Yekun bazar göstəricisi (V_{market}): Düzəliş edilmiş qiymətlərin **medianı** və ya **çəkili ortası** kimi hesablanır ¹.

3. Gəlir Yanaşması (Income Approach / Resale Method)

Malların təkrar satışından əldə olunacaq gəlirdən xərclər və mənfəət çıxılmaqla hesablanır

2 :

$$V_{income} = \frac{[Y_{net} - SC - HC - WR - NP]}{(1+r)^t}$$

- Y_{net} : Vergilərdən təmizlənmiş real satış qiyməti 1 .
- SC : Satış xərcləri (reklam, komissiya və s.) 1 .
- HC : Saxlama və holding xərcləri 1 .
- WR : Zəmanət qaytarmaları və servis ehtiyatı 1 .
- NP : Bazar iştirakçısı üçün **normal mənfəət marjası** 1 .
- $(1 + r)^t$: Satışın həyata keçiriləcəyi müddətə görə diskontlaşdırma 1 .

Düzəliş amilləri

İdxal malları üzrə müqayisələr yalnız nominal qiymətlərlə deyil, faydalılıq və bazarlıq səviyyəsi bərabərləşdirildikdən sonra istifadə olunmalıdır. Xüsusilə aşağıdakı düzəlişlər ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirilməlidir:

Faktor	Qiymətləndirilən sual	Düzəliş məntiqi
Vəziyyət	Yeni, istifadə olunmuş, zədəli, qüsurlu, açılmış qablaşdırma	Faydalılıq bərabərləşdirilir
Yaş və texnoloji köhnəlmə	məhsulun model nəsli, istehsal ili və yararlılıq müddəti qiymətə birbaşa təsir göstərən amillər	Zaman və funksional qocalma nəzərə alınır
Model və spesifikasiya	Eyni SKU-dur (identifikasiya kodu), yoxsa yalnız bənzərdir	Ekvivalentlik test edilir
Zəmanət və servis	Rəsmi zəmanət var, müddəti nə qədərdir	pərakəndə satış marjası və qaytarma riski normallaşdırılır
Ticarət səviyyəsi və miqdar	Pərakəndə satış, topdansatış, həcmə görə discount, minimum satış miqdarı	Commercial level/quantity düzəlişi edilir
Vergi bazası	ƏDV daxil/xaric, recoverable/non-recoverable	Bütün müqayisələr vahid baza gətirilir
Logistika	Daşınma, fraxt və sığorta xərcləri, daxili çatdırılma	Çatdırılmış dəyər üzrə ekvivalentlik təmin olunur
Valyuta	Fərqli valyuta və məzənnə tarixi	Məlumatlar vahid hesabat valyutasına çevrili
Vaxt	Əməliyyat tarixi və qiymətləndirmə tarixi fərqi	Qiymətlərə bazar trendi və zaman fərqi üzrə düzəlişlər tətbiq edilir
Marketability və likvidlik	Satılma sürəti və alıcı dairəsi	Satışın mənimsənilmə tempi və partiya riski nəzərə alınır

Yekun uzlaşdırma və çəki ssenariləri

Yekun dəyər, yanaşmaların arifmetik orta göstəricisi kimi deyil, onların sübut gücü, birbaşa bazarlıq dərəcəsi, məlumatın tamlığı və subyektiv düzəliş ehtiyacına görə çəkiləndirilmiş uzlaşdırma kimi qurulur. IVS-ə görə müxtəlif yanaşmalar üzrə nəticələr ciddi şəkildə ayrılırsa, əvvəlcə niyə ayrıldığı araşdırılmalıdır; yalnız bundan sonra çəki verilməlidir. Praktik çəki seçimi aşağıdakı kimi aparıla bilər:

Ssenari	Məlumat mənzərəsi	Təvsiyə olunan çəki
Bazar sübutu güclü	Qiymətləndirmə üçün eyni bazardan kifayət qədər sayda aktual və təsdiqlənə bilən satış və idxal müqayisələri mövcuddur.	Bazar 70%, Xərc 30%
Tarazlı sübut	Satış müqayisələri orta səviyyədə, idxal sənədləri isə güclüdür	Bazar 50%, Xərc 50%
Resale iqtisadiyyatı dəqiqdir	Satış kanalı, dövriyyə müddəti və normal marja sabitdir	Bazar 50%, Xərc 20–30%, Gəlir 20–30%
Bazar sübutu zəifdir	Açıq bazar məlumatları məhduddur, lakin əvəztmə dəyəri və çatdırılmış dəyər aydın şəkildə müəyyən edilə bilər.	Əsas yanaşma xərc yanaşmasıdır, bazar yanaşması isə yalnız yoxlayıcı müqayisə məqsədilə istifadə olunur
Təzyiq altında satış və ya ləğvətmə	Qısa satış pəncərəsi və məcburi satış riski var	Bazar dəyərindən ayrıca ləğvətmə senarisi göstərilir

Həssaslıq və risk

Yekun rəqəm tək nöqtə dəyəri kimi təqdim olunsa da, işçi faylda və mümkün olduqda hesabat əlavəsində həssaslıq təhlili verilməlidir. Ən azı aşağıdakı dəyişənlər sınaqdan keçirilməlidir: valyuta məzənnəsi, bazar trendi və zaman üzrə düzəliş, satış marjası, saxlama müddəti, zəmanət qaytarma riski, miqdar/lot endirimi və vergi bazasının şərhli. Risk düzəlişləri ikiqat sayılmamalıdır: eyni risk həm marjada, həm diskont dərəcəsinə, həm də ayrıca likvidliyə görə endirim təkrar əks olunmamalıdır. IVS 2025 qiymətləndirici risk və sənədləşməni ayrıca vurğuladığından, bu seçimlərin hər biri yazılı əsaslandırılmalıdır.

İllüstrativ həssaslıq cədvəli belə təqdim oluna bilər:

Ssenari	Dəyişən	Nəticə
Baza	Uzlaşdırılmış dəyər	121.0
FX +5%	İdxal komponentləri bahalaşır	124.0
FX -5%	İdxal komponentləri ucuzlaşır	118.0
Marja +2 b.p.	Təkrar satışdan geriye çıxılan normal mənfəət artır	117.0
Marja -2 b.p.	Təkrar satışdan geriye çıxılan normal mənfəət azalır	125.0
Vaxt +3 ay	Bazar dəyişkənliyi riski artır	116.0

Hesabat və açıqlamalar

Yekun hesabat minimum olaraq aşağıdakını açıq göstərməlidir: sifarişin məqsədi və nəzərdə tutulan istifadə, sifarişçi və ehtimal istifadəçi, malların dəqiq təsviri, miqdar və vahid, qiymətləndirmə tarixi və hesabatın hazırlanma tarixi, dəyər bazası, valyuta və vergi bazası, obyektə baxış səviyyəsi, istifadə olunan yanaşmalar və metodlar, əsas giriş məlumatları, bütün mühüm ehtimallar və xüsusi ehtimallar, məhdudiyətlər, istifadə olunan mənbələr və linklər, yanaşmalararası uzlaşdırma, həssaslıq və yekun nəticə. Bundan əlavə, IVS-ə uyğunluq bəyanatı, işçi sənədlərin saxlanması, zərurət olduqda hesabatı təkrar baxış və keyfiyyətə nəzarət qeydləri də qorunmalıdır. Təqdim edilən linklər və sənədlər əlavələrdə cədvəl şəkildə, lazım olduqda ekran görüntüləri ilə birlikdə göstərilməlidir.

Əlavələr üçün tövsiyə olunan cədvəllər, vizuallar və istinad siyahısı

IVS 2025 sənədləşmə və hesabatlaşdırma məntiqi yalnız yekun rəqəmi deyil, ona gələn yolu da izləmə bilən etməyi tələb edir. Buna görə hesabat əlavəsində müqayisə cədvəlləri, düzəliş cədvəlləri, uzlaşdırma cədvəli, mənbə reyestri, valyuta qurşağı, ekran görüntüləri və işçi qeydlərini dəstəkləyən vizuallar verilməsi tövsiyə olunur.

Aşağıdakı şablon cədvəllər praktik olaraq kifayət qədər güclü hesabat əlavəsi yaradır:

Cədvəl	Tövsiyə olunan sütunlar
İdxal müqayisələri cədvəli	ID, link, mənbə növü, məhsul/model, mənşə ölkəsi, HS kodu, miqdar, vahid qiymət, valyuta, daşınma xərci, sığorta, gömrük rüsumu və vergilər, beynəlxalq ticarət şərti, tarix, etibarlılıq balı
Satış müqayisələri cədvəli	ID, link, satıcı/platforma, məhsul/model, vəziyyət, zəmanət, elan və ya satış qiyməti, vergi statusu, valyuta, toptansatış və pərakəndə satış səviyyəsi, tarix, etibarlılıq balı
Düzəlişlər cədvəli	Müqayisənin identifikasiya nömrəsi, vəziyyəti, yaşı, modeli və texniki xüsusiyyətləri, zəmanəti, miqdarı və ticarət səviyyəsi, valyuta məzənnəsi, zaman fərqi, bazarda satıla bilmə qabiliyyəti, likvidliyi və ümumi düzəlişlər nəzərə alınır
Uzlaşdırma cədvəli	Yanaşma, hesablanmış dəyər, çəki, çəkili dəyər, güclü tərəf, zəif tərəf, nəticə
Mənbə reyestri	Reyestrə mənbənin identifikasiya nömrəsi, sənəd və ya URL bağlantısı, məlumatın əldə olunma tarixi, təsdiqlənmə statusu, məxfilik statusu və əlavədəki səhifə nömrəsi ayrıca qeyd edilməlidir.

“Normativ və metodoloji mənbələr”

1. Beynəlxalq Qiymətləndirmə Standartları Şurası. *International Valuation Standards* — 31 yanvar 2025-dən qüvvədə olan redaksiya.
2. Beynəlxalq Qiymətləndirmə Standartları Şurası. *Standards Glossary*.
3. IFRS Foundation. *IFRS 13 Fair Value Measurement*.
4. Dünya Ticarət Təşkilatı. *GATT 1994-ün VII maddəsinin tətbiqi haqqında Saziş*.
5. Azərbaycan Respublikasının *Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında qanun*
6. Azərbaycan Respublikası Gömrük Məcəlləsi
7. Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsi